
КУЗНЕЦОВА В.М.,

кандидат педагогічних наук,
старший викладач, кафедра
іноземних мов, Харківська
державна академія дизайну та
мистецтв

ЖУРАВЛЬОВА Г.В.,

викладач, Харківська державна
академія дизайну та мистецтв
м. Харків

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОГО МЕТОДУ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНІЙ МОВИ У ПРОФЕСІЙНИХ ВНЗ

У статті розглянуто основні теоретичні питання щодо сутності комунікативного методу навчання іноземній мові, основні положення комунікативної теорії мови та закономірності мовленнєвого спілкування, виділено принципи та особливості застосування комунікативного методу у навчальному процесі професійних ВНЗ. З'ясовано важливість та актуальність застосування комунікативного методу навчання іноземній мові у навчальному процесі професійних ВНЗ.

Ключові слова: комунікативний метод, комунікативна теорія, принципи, мовленнєве спілкування.

В статье рассмотрены основные теоретические вопросы сущности коммуникативного метода обучения иностранному языку, основные положения коммуникативной теории речи и закономерности речевого общения, выделены принципы и особенности применения коммуникативного метода обучения иностранному языку в учебном процессе профессиональных ВУЗ. Определена важность и актуальность применения коммуникативного метода обучения иностранному языку в учебном процессе профессиональных ВУЗ.

Ключевые слова: коммуникативный метод, коммуникативная теория, принципы, речевое общение.

The main theoretical questions of nature and content of the communicative method of teaching a foreign language are highlighted in the article. The principles, components and conditions of successful application of communicative method of teaching a foreign language in the educational process of professional higher educational establishments are pointed out. The communicative method (Communicative Language Teaching method, CLT) is in reality a broad approach rather than a specific teaching methodology, and has become the accepted "standard" in English language teaching. There are some popular misconceptions of what CLT involves. Learning a language is interactive, co-operative, learner-centered and content-based.

Key words: *communicative method of teaching, communicative theory, principles, speech communication.*

Постановка проблеми у загальному вигляді.

На сучасному етапі розвитку вищої школи стратегічною метою постає задача оволодіння студентами комунікативними компетенціями, що дозволяють реалізувати їхні знання, уміння, навички для розв'язання конкретних комунікативних завдань в реальних життєвих ситуаціях. Серед найновіших методів навчання іноземних мов, що виникли переважно в англійськомовних країнах — США та Великобританії — в останні десятиріччя XX ст., все більшого поширення набувають методи, які об'єднують у собі комунікативні та пізнавальні (академічні) цілі.

Їх основними принципами є:

- рух від цілого до окремого, орієнтація занять на студента (learner-centered lessons), цілеспрямованість та змістовність занять, їх спрямованість на досягнення соціальної взаємодії при наявності віри у викладача в успіх своїх студентів,
- інтеграція мови та засвоєння її за допомогою знань з інших галузей наук.

Існування різних варіантів цього напряму в сучасній методиці, які мають різні назви — «Whole Language Content Approach», «Cognitive Approach», «Content-Based ESL Program»,

«Cognitive Academic Language Approach» — свідчить про зростаючий інтерес до навчання іноземних мов і прагнення методистів переосмислити їх роль та місце у світі [1].

Сучасним найпопулярнішим методом навчання іноземним мовам у вищій школі є комунікативний метод. Існують характерні принципи та особливості застосування комунікативного методу у навчальному процесі професійних ВНЗ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Комунікативний метод базується на комунікативній теорії мови, згідно з якою метою вивчення мови повинно бути формування комунікативної компетенції. Британський лінгвіст D.A.Wilkins (1972) дослідив функціональний, тобто комунікативний потенціал мови і проаналізував систему комунікативних значень, які повинен розуміти й виражати той, хто вивчає мову. Методисти дали свою трактовку цій теорії: вони наголосили на необхідності формування комунікативних умінь (communicative proficiency). Новий метод дістав назву the Communicative Approach або the Communicative Language Teaching (CLT). На відміну від граматико-перекладної методики, основною метою навчання іноземній мові за цим методом є навчання не сис-

темі мови, а її застосуванню в реальному (переважно усному) спілкуванні; а основним засобом навчання виступають не письмові тексти і граматичні вправи, а ситуації, що моделюють реальне спілкування

Значний вплив на створення методу мала лінгвістична теорія функціонального користування мовою Халлідея (Halliday, 1975), який описав сім базових функцій мови:

- інструментальна функція: для розуміння мовлення;
- регуляторна функція: для контролювання поведінки інших людей;
- інтеракційна функція: для взаємодії з іншими людьми;
- персональна функція: для вираження особистих почуттів і намірів;
- евристична функція: для отримання знань;
- імажинативна функція: для створення уявлень;
- репрезентативна функція: для передачі інформації.

До основних положень комунікативної теорії мови, яка лежить в основі методу, відносяться такі:

1) мова – це система для вираження значень;

2) головна функція мови – взаємодія і комунікація;

3) структура мови відбиває її функціональне і комунікативне використання;

4) основні одиниці мови – не її граматичні і структурні елементи, а категорії функціональних і комунікативних значень, які складають дискурс [2].

Розробкою комунікативного методу в тій чи іншій мірі займались багато наукових колективів та методистів у різних країнах. Найбільш вагомий внесок в обґрунтування методу зробили найпоширеніші його прихильники і насамперед Г.Уїдоусан, У.Литлвуд (Англія), Г.Е.Піфо (Германія), Ю.І.Пассов (Росія) [3].

Науковці визначають, що процес навчання при застосуванні комунікативного методу стає моделлю процесу

спілкування. Для цього необхідно моделювати основні, принципово важливі, сутнісні параметри спілкування, до яких належать особистісний характер комунікативної діяльності суб'єкта спілкування, взаємодія мовних партнерів, ситуації як форми функціонування спілкування, змістовна основа процесу спілкування, система мовних засобів, засвоєння якої забезпечило б комунікативну діяльність у ситуаціях спілкування, функціональний характер засвоєння і використання мовних засобів, евристичність (новизна) спілкування [4, с. 4].

Мета статті полягає у розкритті сутності комунікативного методу навчання іноземній мові, а також основних положень комунікативної теорії мови та закономірностей мовленнєвого спілкування; виділенню принципів та особливостей застосування комунікативного методу у навчальному процесі професійних ВНЗ.

Виклад основного матеріалу.

Пріоритетним завданням навчання іноземній мові у сучасній вищій школі стає не тільки оволодіння практичними знаннями граматики та лексики мови, що вивчається, але також розвиток у студентів розуміння того, як відповідна мова використовується для спілкування. Суть комунікативного методу полягає в тому, що формальні аспекти мови – граматики, лексики, фонетики – подані в комунікативних контекстах для того, щоб формувалося безпосереднє розуміння того, як ці форми вживаються у мовленні. Окрім того, вміння в аудіюванні, говорінні, читанні та письмі систематично розвиваються за допомогою широкого набору реалістичних видів навчальних завдань, які забезпечують максимум можливостей для використання мови, що вивчається. Цей метод вимагає відкритої атмосфери співпраці й активної участі учнів у процесі їх навчання на уроці.

У процесі навчання за комунікативним методом студенти набувають комунікативної компетенції – здат-

ності користуватись мовою залежно від конкретної ситуації. Відповідно всі вправи та завдання повинні бути комунікативно виправданими дефіцитом інформації, вибором і реакцією. Найважливішою характеристикою комунікативного підходу є використання автентичних матеріалів, тобто таких, які реально використовуються носіями мови. Мовленнєва взаємодія учнів інколи, хоч і далеко не завжди, проходить за співучастю викладача в найрізноманітніших формах: парах, невеликих групах, з усією групою.

Із самого початку навчання із застосуванням комунікативного підходу студенти оволодівають усіма чотирма видами мовленнєвої діяльності при обмеженому використанні рідної мови. Об'єктом оцінювання є не тільки правильність, а й швидкість усного мовлення та читання. У рамках навчання мовлення за комунікативною методикою широко використовуються опори різних видів:

- змістові та смислові;
- словесні й зображальні, що допомагають керувати змістом висловлювання (текст, мікротекст, план, логіко-синтаксична схема), а також засвоювати граматичний матеріал;
- мовні ігри, що дають змогу спілкуватися в різних соціальних контекстах та в різних ролях [5, с. 100].

Комунікативний підхід у навчальному процесі зорієнтован на організацію процесу навчання, адекватного процесу реального спілкування завдяки моделюванню основних закономірностей мовленнєвого спілкування (в інтерпретації Ю. І. Пассова), а саме:

1) діяльнісний характер мовленнєвого спілкування, що втілюється в комунікативній поведінці вчителя як учасника процесу спілкування та навчання, і в комунікативно вмотивованій, активній поведінці учня як суб'єкта спілкування та навчання;

2) предметність процесу комунікації, яка має бути змодельована обмеженим, але точно визначеним набором предметів обговорення (тем, проблем,

подій і т. ін.);

3) ситуації спілкування, що моделюються, як найтипівіші варіанти стосунків учнів між собою;

4) мовленнєві засоби, які забезпечують процес спілкування та навчання в даних ситуаціях.

Відповідно Ю. І. Пассов висуває важливі принципи застосування комунікативного методу, які набувають особливого значення у навчальному процесі професійної вищої школи:

1) мовленнєва спрямованість навчального процесу, яка полягає не стільки в тому, що ставиться мовленнєва практична мета (це характерно для багатьох інших методів), скільки в тому, що шляхом до цієї мети є саме практичне користування іноземною мовою у професійній сфері;

2) індивідуалізація при керівній ролі її особистісного аспекту як головного засобу створення мотивації та активності студентів з урахуванням їх життєвого досвіду, контексту професійної діяльності, сфери інтересів, емоційної сфери і статусу конкретної особистості в колективі;

3) функціональність, яка забезпечує відбір необхідного професійного іншомовного матеріалу, адекватного процесу комунікації;

4) ситуативність, що розглядається як засіб мовленнєвої стимуляції і як умова розвитку професійних мовленнєвих навичок; при цьому під "ситуацією" розуміють систему взаємовідносин співрозмовників, яка відбивається в їх свідомості;

5) новизна, яка проявляється в постійній зміні предмета розмови, обставин, завдань та ін. [4, 49].

Комунікативна методика у вищій школі практикує дискусійні та ділові ігри професійного напрямку. Суть цих ігор полягає в тому, щоб обговорювати і аналізувати актуальні професійні теми, що хвилюють студентів. Кожен студент висловлює свою точку зору щодо того або іншого питання. Викладач спрямовує учнів, розвиває тему, задає доречні запитання, допомагає

студентам висловлювати свою думку.

Ці дискусії вимагають невимушеної атмосфери і допомагають студентам без хвилювання спілкуватися іноземною мовою. Таке просте спілкування знімає психологічний страх і напругу. Студентам не потрібно зазубрювати правила та мовні формули, вони поступово починають грамотно і зрозуміло висловлювати свої думки. Комунікативний метод створює для цього всі умови [6].

Взагалі, комунікативний метод розглядається як засіб навчання говорінню. Говоріння – дуже багатоаспектне і складне явище. По-перше, воно виконує в житті людини функцію засобу спілкування. По-друге, говоріння – один з видів діяльності людини. При цьому важливо пам'ятати, що в результаті діяльності говоріння виникає його продукт – висловлювання. Спілкування може здійснюватися як в усній, так, і в письмовій формі. В першому випадку людина повинна володіти двома засобами спілкування – говорінням і аудитуванням як видами мовної діяльності. В другому випадку необхідне володіння письмом і читанням. Таким чином, говоріння як вид мовної діяльності є лише одним із засобів спілкування. Це діяльність однієї людини, хоча вона і включена в спілкування і немислима без нього, тому що спілкування – це завжди взаємодія з іншими людьми.

Говоріння – вид мовної діяльності, тому воно має специфічні ознаки: мотивованість, активність, цілеспрямованість, зв'язок з діяльністю, зв'язок з особистістю, ситуативність, евристичність, темп. Говоріння завжди мотивоване. Людина, як правило, говорить тому, що у неї є для цього внутрішня причина – мотив. Мотив може бути усвідомленим і неусвідомленим, але він завжди пов'язаний із спілкуванням. В основі мотивації лежить потреба. В основі комунікативної мотивації лежить потреба двох видів: а) потреба в спілкуванні як такому; б) потреба в здійсненні конкретного мовного вчин-

ку. Обидва ці види взаємопов'язані. Перший вид називається загальною комунікативною мотивацією, часто її рівень не залежить від організації навчального процесу (є люди, які люблять розмовляти, а є мовчуні) але він є фоном для другого виду мотивації. Другий вид – це ситуативна мотивація, рівень якої визначається тим, як ми навчаємо, як створюємо при передачі знань з конкретних дисциплін мовні ситуації, який використовуємо матеріал, методичні прийоми і т.і. Відсутність у відносинах студентів і викладача статусу мовних партнерів базується на відсутності комунікативної мотивації [7].

Говоріння може бути засобом спілкування тільки в тому випадку, коли несе в собі якусь інформацію. Якщо б цього не було, ми б не мали в спілкуванні мовних партнерів: їм було б не цікаво, оскільки вони не чули б від нас нічого нового. Нове і інтерпретується як інформація. А це свідчить про те, що одне і те ж повідомлення може бути інформативним для одного учасника спілкування і не інформативним для іншого. В зв'язку з цим виникає проблема, пов'язана з тим, що сучасний зміст професійного навчання, помилки в формуванні академічних груп студентами з різним рівнем підготовки, відсутність системи в педагогічній підготовці молодих викладачів, особливо спеціальних кафедр, не сприяють створенню інформативності говоріння в професійному напрямку, тому виникає проблема мовного партнерства.

Якщо в процесі навчання студентів і викладача об'єднує лише те, що вони учасники процесу навчання, а не спілкування, то не може бути і мови про значення для нього реплік, жестів, міміки, не буде ні мовної активності, ні ініціативності. Психологи виділяють багато факторів, які характеризують особистість: моральні якості, ідеали, здібності, інтелектуальні, вольові і емоційні якості, темперамент, досвід, уміння і навички. Всі ці компоненти

проявляються в професійній діяльності. Спілкування – одна з форм суспільної поведінки. І якщо говоріння обслуговує всі ці види діяльності і є засобом спілкування, то компоненти особистості не можуть не проявлятися в ньому. Без цих компонентів говоріння як методичний прийом існувати не може. Особистість завжди індивідуальна, характеризується неповторним сполученням її якостей, які проявляються в характері, здібностях, інтелекті, що знаходять відбиток в мові.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Таким чином, можна зробити висновки, що ефективність комунікативно спрямованого навчання іноземних мов у вищій школі залежить від методично правильного застосування комунікативного методу навчання іноземній мові у професійних ВНЗ. Викладачам слід використовувати по-

зитивний досвід вітчизняних та іноземних учених і практиків щодо застосування комунікативного методу у навчальному процесі вищої школи, розуміти необхідність відмови від авторитарних і схоластичних методів. Комунікативний метод навчання іноземній мові, ґрунтуючись на гуманістичному підході розвиває та вдосконалює навчально-комунікативного процес, який допомагає в повному обсязі розкрити творчий потенціал студентів, а також сприяє формуванню та розвитку професійної компетенції майбутніх фахівців на високому рівні. Перспективним напрямом наукових досліджень з проблеми застосування комунікативного методу у навчальному процесі професійних ВНЗ може стати розробка дидактичної моделі застосування комунікативного методу з урахуванням можливостей новітніх інформаційних освітніх технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Daniela Bortolin.TJ Taylor Language Training. *Communicative Language Teaching*. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.tjaylor.net/english/teaching-method-communicative-clt>
2. Науково-практична конференція. Застосування комунікативного методу викладання іноземних мов у ВНЗ А.П.Гаврилюк НТУ України «КПІ» [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://confesp.fl.kpi.ua/en/node/1061>
3. Шатилов С.Ф. Методика обучения немецкому языку в средней школе. - М. Просвещение, 1986.- С. 103.
4. Пассов Е.И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению / Е.И. Пассов. – Москва : Русский язык, 1989. – 276 с.
5. Люта А. В. Сучасні методи вивчення іноземних мов / А. В. Люта // *Держава та регіони. Сер.: Гуманітарні науки*. – 2012. – № 2. – С. 98–106.
6. *Communicative Language Teaching (The Communicative Approach)* [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.myenglishpages.com/blog/communicative-language-teaching-communicative-approach/>
7. Науково-практична конференція. Говоріння як вид мовленнєвої діяльності. [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://rusnauka.com/11_EISN_2011/Philologia/1_84611.doc.htm